

Helena Sojka-Masztalerz
Uniwersytet Wrocławski
ORCID [0000-0001-8225-2735](https://orcid.org/0000-0001-8225-2735)

Filologia ukraińska na Uniwersytecie Lwowskim

Parafrazując słowa ukraińskiego historyka Jarosława Hrycaka, że „historię Lwowa można opowiadać na wiele sposobów, dlatego historycy różnych narodowości [...] stworzyli odmienne jej wersje. W związku z tym mamy ukraińską, polską, sowiecką i żydowską wersję przeszłości miasta” (Hrycak 2005: 11), można powiedzieć, że również dzieje Uniwersytetu Lwowskiego da się opisać z różnych punktów widzenia: jako austriacki Cesarsko-Królewski Uniwersytet imienia cesarza Franciszka¹, polski Uniwersytet Jana Kazimierza (UJK)² oraz ukraiński Lwowski Państwowy Uniwersytet im. Iwana Franki (LNUIF)³. Kontrowersje może budzić m.in. sposób przekazu, naświetlanie lub pomijanie pewnych faktów, a także ich interpretacja. W niniejszym artykule przedstawię historię lwowskiej filologii ukraińskiej (zwanej wówczas ruską) od połowy XIX do pierwszej połowy XX w.⁴ Tło społeczno-polityczne ograniczę do niezbędnego minimum, odsyłając czytelników do bardzo bogatej literatury przedmiotu. Na wstępie poczynię kilka uwag bardziej ogólnych.

W drugiej połowie XIX w. Lwów dla Ukraińców, zwanych wtedy Rusinami⁵, był ważnym ośrodkiem kształtowania się świadomości narodowej, procesu, który rozpoczął

¹ O austriackim okresie w historii Uniwersytetu Lwowskiego piszą m.in. Jarosław Prytuła i Roman Tarnawski we wstępie do ukraińskiej encyklopedii (Прийтула, Тарнавський 2011: 38–77). Por. też M. Chrostek, *Złote lata polonistyki lwowskiej (1919–1939)*, Rzeszów 2016.

² Adam Redzik w monografii użył tytułu *Academia Militans. Uniwersytet Jana Kazimierza* w odniesieniu do całej historii Uniwersytetu Lwowskiego (Redzik 2017a: 25).

³ Oficjalnie nadanie imienia uniwersytetowi nastąpiło 8 stycznia 1940 r.

⁴ W artykule używam konsekwentnie przymiotnika *ukraiński*, a nie *ruski*. Ten ostatni przymiotnik pozostawiam natomiast w cytatach oraz tych fragmentach artykułu, które odnoszą się do pierwszej połowy XIX w. Jedynie w stosunku do najstarszej historii: literatury, języka, piśmiennictwa itp., używam określenia *staroruski*. Zachowuję też przymiotni *małoruski* w dokumentach oficjalnych.

⁵ Jak zauważa J. Kozik, jeszcze na początku lat 40. XIX w. nie istniała oficjalna nazwa narodu ukraińskiego w Galicji. „Powszechnie kraj zamieszkały przez Ukraińców nazywano Małą Rusią, a jego mieszkańców Małorosjanami, w Galicji Russynami, Rusnakami, Ruśniakami, Rusinami. Ostatecznie w 1843 r. na wniosek

się jeszcze w pierwszej połowie XIX w. m.in. dzięki działalności Ruskiej Trójcy (ukr. Руська Трійця)⁶ (Kozik 1973: 172–175). Narodowe ambicje Rusinów nasiliły się po 1848 r.⁷, a popierane i umiejętnie podsycane przez władze austriackie były skierowane przeciwko niepodległościowym dążeniom Polaków. Z trzech postaw istniejących wśród ruskiej elity: prorosyjskiej, propolskiej i proukraińskiej zwyciężyła ta ostatnia. Dzięki niej Galicja miała w przyszłości odegrać rolę „ukraińskiego Piemontu” (Hrycak 2005: 24), co z samej swej natury zwiastowało konflikt między Polakami i Ukraińcami. Lwów zaczął mieć dla Ukraińców coraz większe znaczenie jako ważny ośrodek polityczny, społeczny i kulturalny. Oprócz wcześniej utworzonego Instytutu Staupigiańskiego (1788) zaczęły powstawać ukraińskie organizacje, towarzystwa, instytucje, m.in. społeczno-oświatowa organizacja „Proswita” (ukr. Товариство «Просвіта») (1868), instytucja naukowa Towarzystwo Naukowe im. Tarasa Szewczenki (ukr. Наукове товариство імені Шевченка, NTSz) (1873) oraz stowarzyszenie pedagogiczno-oświatowe Rідna Szkoła (ukr. Рідна школа) (1881), walczące o utrzymanie szkół państwowych z ukraińskim językiem nauczania. Zwłaszcza działalność NTSz, kierowanego w latach 1897–1913 przez Mychajłę Hruszewskiego (ukr. Михайло Грушевський) (1866–1934)⁸, miała duże znaczenie dla rozwoju świadomości narodowej i historycznej Ukraińców. W tym czasie „skodyfikowano literacki język ukraiński oraz „wypracowano nową wersję historycznej przeszłości” (Hrycak 2005: 25). Coraz prężniej zaczął rozwijać się ukraiński ruch narodowy, powstawały pierwsze partie polityczne. Na przełomie XIX i XX w. elity ukraińskie nie wyobrażały sobie istnienia zachodnioukraińskiego państwa, którego głównym ośrodkiem nie byłby Lwów.

Wojna 1918–1919 pogorszyła jeszcze bardziej relacje polsko-ukraińskie. Stare nierozwiązane problemy polityczne, społeczne, religijne i kulturalne, m.in. kwestia powstania ukraińskiego uniwersytetu we Lwowie czy sprawa używania języka ukraińskiego na Uniwersytecie Jana Kazimierza, były ciągle aktualne. Jak pisze Mirosława

metropolity [Michała – H.S.M.] Lewickiego władze austriackie ustaliły oficjalną nazwę: *Ruthen*. Nie objęto nią jednak ogółu Ukraińców mieszkających po obu stronach Zbrucza” (Kozik 1973: 175).

To tradycyjne nazywanie galicyjskich Ukraińców Rusinami miało daleko idące skutki także w wiekach późniejszych. Polskie partie narodowe (na czele z endecją) wykorzystywały etnonimy *Rusin* i *Ukrainiec* do walki politycznej m.in. w dwudziestoleciu międzywojennym. Zob. H. Sojka-Masztalerz, *Rusini czy Ukraińcy? Językowy obraz nacji ukraińskiej w prasie polskiej (1918–1939)*, Wrocław 2004; H. Sojka-Masztalerz, *Funkcjonowanie etnonimu Rusin, Ukrainiec w polskiej prasie międzywojennej 1918–1939*, [w:] *Nazewnictwo na pograniczach*, red. J. Ignatowicz-Skowrońska, Szczecin 2005, s. 169–179.

⁶ Było to ukraińskie ugrupowanie społeczno-kulturalne, które powstało we Lwowie w 1832 r. Zajmowało się m.in. kodyfikacją języka ukraińskiego.

⁷ Narodowe odrodzenie Rusinów w latach 1810–1840 czerpało z niemieckich i polskich wzorców. E. Skorupa zaznacza, że „do czasów Wiosny Ludów inteligencja ruska mimowolnie przesiąkała kulturą polską. Niektórych Rusinów można było potraktować jako przyjaznych przybyszów w »rejon polskości«. Ich zadomowienie bowiem zdradzało cechy dobrowolnego wyboru, zaświadczone w haśle: *gente Ruthenus, natione Polonus*” (Skorupa 1992: 136).

⁸ DALO, z. 26, op. 5, spr. 510, [AUWR_UA_000_26_0_5_510_52203](#).

Papierzyńska-Turek, generalne rozwiązanie „kwestii ukraińskiej” w nowo powstałym państwie polskim było niemożliwe, dlatego że „na obszarze zamieszkałym w większości przez ludność ukraińską mieszkali również Polacy (nie licząc innych mniejszości narodowych)”, ponadto żądania Ukraińców w tym czasie były sprzeczne z interesami polskich władz (Papierzyńska-Turek 1979: 281).

Całkiem nowa historia grodu nad Pełtwią i lwowskiej Alma Mater została napisana wraz z wejściem Armii Czerwonej do Lwowa we wrześniu 1939 r.

I

Początki lwowskiej filologii ukraińskiej sięgają połowy XIX w. Na mocy dekretu cesarskiego z 13 grudnia 1848 r. w następnym roku na Uniwersytecie Lwowskim została utworzona Katedra Języka i Literatury Ruskiej⁹. Od samego początku jej powstanie, język wykładów i nauczanie traktowano jako kwestię polityczną. „Chodziło o społeczną rywalizację języka ruskiego (ukraińskiego) oraz cerkiewnosłowiańskiego z językiem polskim, niemieckim i łacińskim” (Holyk 2018: 356).

W 1861 r. na temat języka wykładów wypowiadał się nawet Sejm Krajowy we Lwowie, mimo że podjęcie decyzji w tej sprawie nie leżało w jego kompetencjach. Uczelnie podlegały bezpośrednio Ministerstwu Wyznań i Oświaty (MWiO) w Wiedniu. W 1862 r. wprowadzono egzaminy po ukraińsku z trzech przedmiotów na Wydziale Prawa. Reskrypt cesarski z maja 1864 r. umożliwił studentom tej Katedry (oraz z wybranych przedmiotów na Wydziale Prawa) zdawanie egzaminów w tym języku. Kiedy pod koniec lat 60. (1868 r.) Galicja uzyskała autonomię, rozpoczęła się repolonizacja uniwersytetu. W 1871 r. język niemiecki przestał być obowiązkowy na Wydziałach Filozoficznym i Prawa, językami wykładowymi stały się polski i ukraiński¹⁰. Prowadzenie zajęć w językach narodowych uatrakcyjniło studia i przyczyniło się do wzrostu liczby studentów narodowości polskiej. Z braku wystarczającej liczby kadry ukraińskiej (aby obsadzić katedry z ukraińskim językiem wykładowym) i powiększającej się liczbie polskich studentów MWiO reskrytem z kwietnia 1897 r. wprowadziło język polski jako urzędowy (zarezerwowano język niemiecki i ukraiński dla egzaminów z przedmiotów wykładanych w danym języku). Od tego momentu egzaminy ściśle na stopnie doktorskie, przewody habilitacyjne, posiedzenia

⁹ Katedrę Języka i Literatury Polskiej powołano na podstawie dekretu cesarskiego z 1817 r. Na stanowisku kierownika przez długi okres był wakat. Z krótkimi przerwami funkcję tę sprawowali kolejno: Mikołaj Michalewicz i Jan Szlachetkowski. Dopiero w 1856 r. po objęciu posady przez Antoniego Małeckiego rozpoczął się prawdziwy rozwój katedry: zaczęto prowadzić badania nad historią literatury polskiej. Więcej na ten temat zob. artykuł Ewy Grzędy w niniejszym tomie.

¹⁰ Na Wydziale Teologicznym wykładano po łacinie, ukraińsku i polsku już od dawna (Brzozowski 1987: 243).

senatu akademickiego i kolegów profesorów musiały być prowadzone po polsku (Żukowski 2011: 421). Kwestia języka odbierana była przez studentów i wykładowców ukraińskich jako ograniczenie ich praw przez Polaków. Na tym tle pod koniec XIX w. doszło do zaostrożenia się konfliktu. Coraz częściej dochodziło do antypolskich i antyrządowych wystąpień studentów ukraińskich, m.in. w związku z brakiem zgody na prowadzenie wykładów i zdawanie egzaminach w języku ukraińskim¹¹.

W sposób satyryczny walkę o język ukraiński na C.K. Uniwersytecie im. Cesarza Franciszka I we Lwowie skomentował ukraiński dwutygodnik ilustrowany „Komar”:

Польські гакатисти: Trzymajmy tego hajdamackiego lwa wspólnymi siłami, by nie dostał się do tej świątyni! Ona jest naszą, chociaż nosi tytuł c.k.!

Il. 1. „Sprzyjanie Rusinkom”, „Komar” 1901, 22–23

Jesienią 1901 r. odbywały się wiece studentów w sprawie powołania uniwersytetu ukraińskiego. Nie przyniosły one oczekiwanego przez Ukraińców rezultatu. Niektórzy z demonstrantów zostali usunięci z uczelni, inni postanowili podjąć studia na innych uczelniach, m.in. w Krakowie i Wiedniu. Na początku 1907 r. na ulicach miasta doszło do kolejnych demonstracji studentów ukraińskich. Powodem miała być m.in. odmowa immatrykulacji w języku ukraińskim. Starcia między polskimi i ukraińskimi studentami nie zakończyły się pomimo zabójstwa namiestnika Galicji Andrzeja Potockiego, dokonanego w 1908 r. przez

¹¹ Sytuacja była na tyle nabrzmiała, że wystarczyła utarczka słowna pomiędzy profesorami, aby doszło do zorganizowania przez studentów pierwszych wieców. Jednym z pretekstów był konflikt między Mychajłem Hruszewskim a Kazimierzem Twardowskim, ówczesnym dziekanem Wydziału Filozoficznego.

studenta filozofii Myrosława Siczyńskiego (ukr. Мирослав Січинський), czy zastrzelenia w 1910 r. ukraińskiego studenta Adama Kocki (ukr. Адам Кокко). Protesty przybrały na sile, bo wysunięto nowe żądania – utworzenia we Lwowie uniwersytetu ukraińskiego.

Spór o ukraiński uniwersytet i język wykładów przerwała wojna 1914–1918. Temat powrócił w II Rzeczypospolitej.

W sierpniu 1919 r. rektor Antoni Jurasz wydał zarządzenie, na mocy którego na uczelnię mieli być przyjmowani tylko obywatele państwa polskiego walczący w szeregach armii polskiej lub armii sojusznicznych albo obywatele państw będących sojusznikami Polski. W ten sposób pozbawiono możliwości studiowania większość Ukraińców¹², ponieważ nie byli żołnierzami armii polskiej i odmówili przyjęcia polskiego obywatelstwa. Konsekwencją takiej postawy była likwidacja działających do wojny katedr ukraińskich¹³. 15 marca 1920 r. decyzją Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (MWRiOP) wprowadzono język polski jako wykładowy, a 25 marca senat akademicki wystosował do wszystkich dziekanów okólnik o nieużywaniu języka ukraińskiego (zgodnie z wcześniejszym zarządzeniem rządu austriackiego)¹⁴.

Młodzież ukraińska żądała przywrócenia swoich praw sprzed 1918 r.¹⁵ Z powodu niemożności porozumienia z władzami uczelni rozpoczęła bojkot polskich uczelni. Część podjęła studia za granicą (głównie w Czechosłowacji i Austrii) albo na Tajnym Uniwersytecie Ukraińskim (TUU, utworzonym we Lwowie w 1921 r.). Ostatecznie władze uniwersytetu, chcąc złagodzić napiętą sytuację, uznały wprowadzone przepisy za przejściowe. Nowo wybrany na rok akademicki 1921/22 rektor Jan Kasprówicz w mowie inauguracyjnej zapewniał:

Nie jesteśmy wrogami zamieszkujących tę ziemię ras niepolskich; podwoje uniwersytetu naszego otwarliśmy Rusinom, których radzi byśmy nazwać braćmi; otwarliśmy z początku ze zwróceniem uwagi na potrzebę przyznania się do przynależności państwowej polskiej, nie wyznaczając przyznaniu temu żadnych form dobitniejszych, niebawem potem i od tej odstąpiliśmy restrykcji. (Kronika UJK: 1921/22)

Studentów ukraińskich, którzy w okresie działalności TUU, tzn. od 1921 do 1925 r., podejmowali studia na UJK było niewielu (Bukowska-Marczuk 2019: 206). Po tym okresie studentów ukraińskich na UJK przybywało, chociaż podjęcie decyzji o studiowaniu na tej uczelni nie było proste. Część środowiska uważała tych studentów za

¹² Lojalność wobec państwa polskiego zadeklarował m.in. prawnik Petro Stebelski (ukr. Петро Стебельський), a także ks. Iwan Bartoszewski (ukr. Іван Бартошевський).

¹³ Więcej na ten temat zob. artykuł Marjana Mudrego w tomie drugim niniejszej monografii.

¹⁴ DALO, z. 26, op. 14, spr. 150, k. 63.

¹⁵ Ukraińcy żądali m.in. zniesienia limitu miejsc (*numerus clausus*) dla studentów ukraińskich, przywrócenia katedr istniejących przez 1918 r., powołania katedry języka ukraińskiego i geografii Ukrainy (Bukowska-Marczuk 2019: 205).

zdrajców, część zaś była zdania, że należy przystosować się do nowej rzeczywistości (Bukowska-Marczuk 2019: 208–213).

Problem uniwersytetu pozostawał nierozwiązany. Na jego temat zabrał głos kolejny rektor. Włodzimierz Sieradzki w swoim przemówieniu inauguracyjnym na rok akademicki 1924/25, wykluczając jednocześnie Lwów jako siedzibę uczelni, zaznaczał:

W roku bieżącym wreszcie Rząd przystępuje do realizacji przewidzianego uchwałą Sejmu ustawodawczego z 22 września 1922 zamiaru założenia wyższej uczelni ruskiej, aby uczynić zadość dążeniom kulturalnym swych obywateli ruskiej narodowości [...]. Uważam za obowiązek wypowiedzieć w tej chwili i z tego miejsca przekonanie, wyrażone już niejednokrotnie przez nasz Uniwersytet w interesie nauki polskiej jak ruskiej, że Lwów nie może być żadną miarą miejscem dla wyższej uczelni ruskiej. (Kronika UJK: 1924/25)

W „Monitorze Polskim” z 5 września 1924 r. znalazło się zalecenie, aby rząd podjął działania w sprawie powstania uniwersytetu ruskiego (ukraińskiego)¹⁶.

Na podstawie uchwały Rady Wydziału Filozoficznego z 1924 r. na Uniwersytecie Jana Kazimierza doszło do podziału Wydziału. Powstały dwa nowe: Matematyczno-Przyrodniczy i Humanistyczny. W rozporządzeniu ministra WRiOP wskazano, że w skład Wydziału Humanistycznego wchodzi m.in. Katedra Języka i Literatury Ruskiej (Kronika UJK: 1924/25). Była to jednak namiastka tego, czego oczekiwali Ukraińcy.

Spór o uniwersytet ukraiński toczył się także na forum sejmowym. Pojawiły się dwie kwestie: legalizacji Tajnego Uniwersytetu Ukraińskiego lub utworzenie uniwersytetu ukraińskiego (Papierzyńska-Turek 1979: 261–269). Nadanie statusu prawnego TUU nie było możliwe, gdyż – jak stwierdził na łamach „Gazety Lwowskiej” nieznany autor artykułu, powołując się na „wybitnego znawcę stosunków uniwersyteckich w Polsce” – „ów uniwersytet jest naprawdę polityczną szopką i z pojęciem wszechnicy nie ma nic wspólnego” ([b.a.]: 1923). W drugiej sprawie przedłużano rozmowy, proponując różne lokalizacje: Warszawę, Włodzimierz Wołyński, Halicz, Przemyśl, Stanisławów, ale nie Lwów. Na inne usytuowanie poza tą ostatnią miejscowością nie chcieli się zgodzić Ukraińcy. Polacy nie brali jej pod uwagę, bo jak napisał w tym samym artykule autor:

Z punktu widzenia interesów państwowych istotnie musi się Lwów wyłączyć od wszelkich kombinacji. [...] miasto będące ostoją polskości na połud. wschodnich kresach nie może stać się ostoją nowej fali ludzi i prądów, których stosunek do Państwa stawiać wypada pod znak zapytania. ([b.a.]: 1923)

Okres dwudziestolecia międzywojennego był czasem napięć i sprzecznych interesów. Spory toczyły się nie tylko między Polakami, reprezentującymi różne ideologie, poglądy polityczne i wartości. Trudne też były relacje polsko-ukraińskie. Niełatwo było

¹⁶ „Monitor Polski” 1924, 204.

pogodzić dążenia Polaków do scalenia i odbudowy nowo powstałego państwa polskiego z oczekiwaniami niepolskich mieszkańców, zwłaszcza najliczniejszej wówczas mniejszości etnicznej w II Rzeczypospolitej, czyli Ukraińców. Lwów był ważny i dla Polaków, i dla Ukraińców. Ci ostatni uważali to miasto za najważniejsze ukraińskie centrum polityczne i kulturalne., bo jak pisze Ostap Tarnawski:

[tuż przed wybuchem wojny] miasto liczyło trzysta pięćdziesiąt tysięcy mieszkańców, z czego połowę stanowili Polacy, jedną trzecią Żydzi, zaś Ukraińców żyło tu zaledwie pięćdziesiąt tysięcy. Pomimo że we Lwowie mieszkało mało Ukraińców był on ośrodkiem życia ukraińskiego. Pozycję tę Lwów osiągnął jeszcze w końcu XIX w., gdy na mocy dekretów Wалуjewskiego i Emskiego na okupowanej przez carat Ukrainie zabroniono druku w języku ukraińskim. (Tarnawski 2004: 25)

17 września 1939 r. Armia Czerwona przekroczyła granicę Polski. Rozpoczęła się wojna, która także wpłynęła na historię lwowskiej uczelni. Miesiąc później nowe władze zaczęły wprowadzać zmiany dostosowujące uniwersytet do systemu sowieckich szkół wyższych¹⁷. Zarządzeniem nowego rektora Mychajła Marczenki (ukr. Михайло Марченко) (1902–1983) wprowadzono wiele zmian, m.in. język ukraiński stał się językiem urzędowym, na wszystkich wydziałach wprowadzono obowiązkową naukę ukraińskiego początkowo dla studentów, później dla wykładowców. „Studia ukrainistyczne (obok rusycystyki) stały się głównym kierunkiem wykładów i badań sławistycznych” (Holyk 2018: 370). „Następowała stopniowa sowietyzacja uniwersytetu na płaszczyźnie organizacyjno-strukturalnej, połączona z jego ukrainizacją na płaszczyźnie językowej” (Redzik 2017b: 932). Należy jednak dodać, że „za pierwszych Sowietów” – jak wtedy mówiono we Lwowie o okresie 1939–1941 – ta ukrainizacja była pozorna.

II

W historii filologii ruskiej (ukraińskiej), zwanej najpierw Katedrą Języka i Literatury Ruskiej, istniejącej od połowy XIX do połowy XX w., można wyodrębnić pięć podokresów i wskazać kierownika¹⁸, który stał na jej czele:

- 1) w latach 1849/50–1866/67 kierownikiem był Jakub Hołowacki (ukr. Яків Головацький, w DALO jako Jakub Głowacki) (1814–1888)¹⁹,
- 2) w latach 1867/68–1894/95 kierownikiem był Emilian Ogonowski (ukr. Омелян Огоновський) (1833–1894)²⁰,

¹⁷ Zob. artykuł Adama Redzika w niniejszym tomie.

¹⁸ Dane ustalono na podstawie „Programu wykładów” (Skład i program wykładów: 1876/77 i n.) oraz Witkowski (2000: 378); Holyk (2018: 370); Терлак (2011: 359); Микитюк (2014: 214).

¹⁹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 437, [AUWR_UA_000_26_0_5_437_51611](#).

²⁰ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1396, [AUWR_UA_000_26_0_5_1396_56749](#).

- 3) w latach 1897/98–1918/19 kierownikiem był Ołeksandr Kolessa (ukr. Олександр Колееса, w DALO jako Aleksander Kolessa) (1867–1945)²¹ (od semestru letniego 1895/96 prowadził zajęcia jako habilitowany docent prywatny języka i literatury ruskiej, od lutego 1898 jako profesor nadzwyczajny, od 1901 profesor zwyczajny),
- 4) w latach 1828–1939 kierownikiem był Jan Janów (1888–1952)²² (od 1925 r. jako docent i zastępca profesora, od 1927 r. jako profesor nadzwyczajny, od 1935 r. jako zwyczajny),
- 5) w latach 1939–1941 kierownikiem był Wasyl Simowycz (ukr. Василь Сімович) (1880–1944)²³.

Pierwszym kierownikiem Katedry Języka i Literatury Ruskiej na Uniwersytecie Lwowskim w 1849 r. został Jakub Hołowacki, duchowny greckokatolicki, ukraiński działacz narodowy i badacz folkloru, „najwłaściwszy kandydat na to stanowisko spośród grona działaczy literacko-językowego odrodzenia narodowego Ukraińców w Galicji” (Kozik 1973: 122), który obejmując to stanowisko, miał już znaczący dorobek. Wspólnie z Markijanem Szaszkewyczem (ukr. Маркіян Шашкевич) (1811–1843) oraz Iwanem Wahylewyczem (ukr. Іван Вагилевич) (1811–1866), założycielami Ruskiej Trójcy, wydali pierwszy ukraiński almanach folklorystyczno-literacki „Rusałka Dnistrowa” („Русалка Дністрова”, 1837) – dzieło o „przełomowym znaczeniu dla rozwoju literatury ukraińskiej i kształtowania się świadomości narodowej” (Kozik 1973:104) ze względu na podjęcie m.in. tematu ugruntowania języka ukraińskiego na języku ludowym (zrywającego z literaturą opartą na języku staro-cerkiewno-słowiańskim) i jego pisowni. Ponadto Hołowacki prowadził badania naukowe z zakresu folklorystyki i etnografii. Publikował wiele artykułów etnologiczno-folklorystycznych w czeskich i niemieckich czasopismach. W latach 1846–1847 wydał dwutomowy almanach literacko-naukowy „Вінок русинам на обжинки”. Rozgłos przyniosło mu wystąpienie na „soborze uczonych ruskich”, na którym wygłosił „Rozprawę o języku ruskim i jego gwarach”. Zajmował się także literaturą oraz językiem ukraińskim i opierając się na galicyjskich gwarach ukraińskich opracował *Gramatykę języka ruskiego* (*Грамматика руского языка*, wyd. 1849, 1850), gdyż uważał, że stanowiły one „wzorzec »ruskiego języka ludowego«” (Holyk 2018: 358).

Poglądami dzielił się ze słuchaczami podczas wykładów uniwersyteckich. Wizję literackiego i językowego rozwoju swojego narodu rozpatrywał przez pryzmat trzech okresów: doby samodzielnych księstw ruskich, „doby polsko-litewskiej” i czasów mu współczesnych (Holyk 2018: 358). W swojej ponad piętnastoletniej pracy na Uniwersytecie

²¹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 899, [AUWR_UA_000_26_0_5_899_56831](#).

²² DALO, z. 26, op. 5, spr. 2250, [AUWR_UA_000_26_0_5_2250_62736](#).

²³ ALNUIF, z. P_119, op. 1, spr. 168, [AUWR_UA_001_P_119_0_1_168_66642](#).

Lwowskim (UL) prowadził bardzo zróżnicowane zajęcia. Zaczynał od wykładów z języka ruskiego (3 godz. tygodniowo) i literatury ruskiej (2 godz. tygodniowo) w dwóch pierwszych latach swojej pracy (1849/50; 1850/51), poszerzając w kolejnych latach swoją ofertę o nowe zagadnienia z historii języka oraz literatury ruskiej i odnosząc się do każdego z wcześniej dokonanego podziału na epoki (np. „*Słowo o pułku Igora z punktu widzenia językowego, poetyckiego i pogańskiego*” (semestr letni 1850/51); „*Język ruski – ortografia i jej rozwój historyczny*” (semestr zimowy 1857/58); „*Lektura Ewangeliarza Ostromira ze wskazaniem tych form językowych, które odbiegają od komentarzy staro-cerkiewno-słowiańskich*” (semestr zimowy 1858/59); „*Fonetyka ruska z rzutem oka na język czeski i polski. O rozwoju ruskiego języka piśmiennego na podstawie wariantów ludowych*”²⁴.

Po roku 1850 Hołowacki zaczął interesować się językiem cerkiewnosłowiańskim, językiem i literaturą rosyjską, aby ostatecznie w latach 60. XIX w. stać się propagatorem literatury rosyjskiej w Galicji²⁵. Jako zwolennik panruskiej ideologii zaczął rozpowszechniać ją także wśród swoich słuchaczy na wykładach (Holyk 2018: 358). Kiedy Hołowacki zbliżył się do środowiska moskalofilów, jego konflikt na tle politycznym (trwający od lat 50.) z namiestnikiem Galicji Agenorem Gołuchowskim nasilił się i ostatecznie spowodował zawieszenie Hołowackiego w prawach profesora (por. Sroka, Redzik 2017: 585). W 1867 r. wyjechał do Rosji i na Uniwersytet Lwowski już nie wrócił. Zamieszkał w Wilnie.

O rezygnacji Hołowackiego z posady świadczy pismo „Prezydium c.k. Namiestnictwa Galicji z dn. 16 czerwca 1868 r. informujące Senat [uczeln] o przerwaniu postępowania dyscyplinarnego wobec Jacoba [sic!] Głowackiego (powód: rezygnacja Głowackiego z zatrudnienia w Austrii po objęciu stanowiska w Wilnie) i wzywające kolegium profesorskie do zgłaszania kandydatur na [opuszczoną] Katedrę Języka i Literatury Ruskiej”²⁶.

Katedrę Języka i Literatury Ruskiej po Hołowackim objął Emilian Ogonowski, najpierw jako zastępca profesora (docent – suplent), a od 1870 r. profesor języka i literatury ruskiej²⁷. Mimo że był on tak jak Hołowacki duchownym greckokatolickim, to wyznawał

²⁴ Wszystkie nazwy wykładanych przedmiotów ustaliłam na podstawie zdigitalizowanych dokumentów znajdujących się w poszczególnych teczach osobowych w DALO oraz w opublikowanych „Programach wykładów” za poszczególne lata (Skład i program wykładów: 1876/77 i n.)

W tym miejscu dziękuję germanistom: dr Gabrieli Ociepie i prof. Markusowi Eberharterowi za przetłumaczenie z języka niemieckiego na polski wybranych dokumentów. Dziękuję Roksolanie Holovatej za pomoc w znalezieniu w DALO tytułów doktoratów pisanych pod kierunkiem Jana Janowa. Dziękuję także recenzentce prof. Elżbiecie Dzikowskiej za zwrócenie uwagi na ważne dokumenty znajdujące się w poszczególnych teczach. Tłumaczenia tytułów zajęć z języka ukraińskiego jest moje.

²⁵ J. Hołowacki pełnił na UL zaszczytne funkcje: dwukrotnie dziekana Wydziału Filozoficznego w latach akademickich 1857/58, 1858/59, prodziekana – 1859/60, rektora – 1863/64, prorektora – 1864/65.

²⁶ DALO, z. 26, op. 5, spr. 437, k. 63–64, [AUWR_UA_000_26_0_5_437_51611&view=single&p=66](https://www.dalolwowski.org.pl/auwr/UA_000_26_0_5_437_51611&view=single&p=66).

²⁷ W roku akademickim 1877/78 pełnił funkcję dziekana Wydziału Filozoficznego, a w 1878/79 – prodziekana WF (Sroka, Redzik 2017: 664).

N° 139.

Laub Eröffnung einer Exaltation des
Ganzen Wissenschaften Ritters und Un-
terricht vom 2. d. M. J. 1868. Ist der
wissenschaftlichen Gesellschaft in St. Petersburg
der offiziellen Mitteilung zugute kommen
dass Professor Jacob Glowacki in Wilna
eine Stellung als Privatdozent an der
philosophischen Fakultät, und sich selbst
den Umständen beifügt, mit dem Gehalt
von 3000 Rubeln ausfallen sehen.
Nachdem wir keine Zweifel haben
übertragt, dass Glowacki von seiner Un-
stellung in Cassanowicz zurückgezogen ist,
erfüllt der Hofpräsident, in dem
ersten der vorliegenden die gleiche Un-
terweisung einer wissenschaftlichen zu fallen,
und ist es von ihm selbst vorerhalten
Lohnant als erledigt anzusehen.
Daher wird der akademische Senat
mit Befugnis auf den Bericht vom
4. April d. J. 1868 mit dem Befugnis
in Kenntnis gesetzt, dass Seine k. k.
Apostolische Majestät mit der Erlaubnis

Handwritten text on the right page of the document, dated 30. Mai d. J. 1868. The text discusses the appointment of Professor Jacob Glowacki to a position in the Faculty of Sciences in St. Petersburg, mentioning his previous position in Wilna and the salary of 3000 Rubles. The document is signed by the Senate of the Imperial University of St. Petersburg.

Handwritten text on the right page of the document, dated 30. Mai d. J. 1868. The text discusses the appointment of Professor Jacob Glowacki to a position in the Faculty of Sciences in St. Petersburg, mentioning his previous position in Wilna and the salary of 3000 Rubles. The document is signed by the Senate of the Imperial University of St. Petersburg.

II. 2. Pismo w sprawie obsadzenia Katedry Języka i Literatury Roskiej (1868)

N° 315. pratt. 18° Jun
1868.

Vorlesung zur Wissen-
schaft und
ad Urka

Vom k. k. Hofrathe,
nat. Fachlehrer in
Ansbach

N° 139.

An
den akademischen
Senat
der k. k. Universität
Wien

Eröffn.

II. 3. Pismo w sprawie obsadzenia Katedry Języka i Literatury Roskiej
z pieczęcią c.k. Namiestnictwa Galicji (1868)

inną ideologię i inne podejście do uprawiania nauki. Zresztą sam Ogonowski uważał się zarówno za spadkobiercę, jak i antagonistę Hołowackiego. Doceniał jego rolę jako wykładowcy uniwersyteckiego, ale „odrzucał rusofilizm i »oschłą i nieciekawą« manierę czytania wykładów w języku pseudorosyjskim” (Holyk 2018: 359).

Ogonowski naukowo zajmował się literaturą ukraińską, etnografią i etnologią. Jest autorem m.in. sześcioczęściowej *Historii literatury ruskiej (Історія літератури руської)*²⁸, w której przedstawił kanon literatury, zaczynając od ustnych źródeł i staroruskiej Kroniki Nestora (inna nazwa: *Powieść minionych lat*), przez twórczość Iwana Kotlarewskiego, Tarasa Szewczenki, Markijana Szaszkewycza aż do czasów współczesnych Ogonowskiemu. W swojej pracy naukowej dużo miejsca poświęcił twórczości i życiu Tarasa Szewczenki, np. dokonał analizy poematu *Hajdamacy (Гайдамаки)*, pod jego redakcją ukazały się dwa pierwsze tomy *Kobziarza (Кобзар)*.

Za główny przedmiot swoich badań Ogonowski uważał językoznawstwo historyczne. Napisał m.in. monografię *Studien auf dem Gebiete der ruthenischen Sprache* (Lemberg 1880), w której prócz analizy samego języka (w różnych jego działach: fonetycznym, leksykalnym, etymologicznym, składniowym) pokazywał – jak wspomina student Ogonowskiego Illia Kokorudz – „jego [ukraińskiego] odrębności od wielkoruskiego i samodzielności między innymi językami słowiańskimi” (cyt. za: Holyk 2018: 360). W pracy dydaktycznej wykorzystywał również swój podręcznik do języka staro-cerkiewno-słowiańskiego *Linguae palaeslovenicae specimina* (Lwów 1871).

Ważne było dla niego nauczanie nie tylko na poziomie uniwersyteckim. W 1881 r. we Lwowie opublikował wybór tekstów staroruskich *Chrestomatia staroruska dla wyższych klas gimnazjalnych (Хрестоматія староруська для вищихъ класъ гимназіальнихъ)*, a w 1889 r., także we Lwowie, ukazał się drukiem podręcznik *Gramatyka języka ruskiego dla szkół średnich (Грамматика руського языка для школъ середнихъ)*, która stała się przez pewien czas „ekwiwalentem wielokrotnie wznawianej szkolnej gramatyki języka polskiego Antoniego Małeckiego, a nawet przeciwwagą dla niej” (Holyk 2018: 360).

Swoją rozległą wiedzę wykorzystywał, pracując jako wykładowca na Uniwersytecie Lwowskim ponad dwadzieścia pięć lat. Domagał się wprowadzenia większej liczby wykładów po ukraińsku i mimo że – jak pisze Stanisław Starzyński – nie uzyskał poparcia władz (Starzyński 1894: 64), ostatecznie, co widać w programach wykładów w dłuższym okresie, oferta dla studentów Katedry, kiedy kierował nią Ogonowski, została rozszerzona.

W zależności od semestru i roku na wykłady z literatury ukraińskiej przeznaczano tygodniowo 2 lub 3 godziny. Ogonowski zaczynał cykl wykładów od historii literatury XII–XIV w., przez historię literatury wieku XVI–XVII do literatury „nowego okresu”

²⁸ Zaczęła ukazywać się we fragmentach od 1886 r. w czasopiśmie „Зоря”. Ogonowski jej nie dokończył. W latach 1887–1894 wydano tylko cztery tomy.

1798–1860 lub 1835–1861 (wyznaczając różne cezury) oraz „najnowszego okresu” 1848–1880. Osobne wykłady poświęcił wybranym dziełom, m.in. będącym już w programie wykładów Hołowackiego – *Słowu o pulku Igora*, Ewangeliarzowi Ostromira czy Kronice Nestora.

Od semestru letniego 1887/88 prowadził seminarium (bezpłatne ćwiczenia seminaryjne) dla „filologii ruskiej”²⁹, jak oficjalnie zapisano w drukowanym programie wykładów³⁰. Seminarium trwały 2 godziny i odbywały się w sobotę.

Pierwsze z nich poświęcone było *Eneidzie* – poematowi Iwana Kotlarewskiego i piśmiennym oraz ustnym ćwiczeniom z zakresu gramatyki i literatury. W kolejnych latach seminarium Ogonowskiego dotyczyły kilkakrotnie twórczości Tarasa Szewczenki, ale także różnorodnych gatunkowo i stylowo utworów oraz twórczości autorów reprezentujących różne części Ukrainy (m.in. powieści Hryhorijsa Kwitki-Osnojanenki, powieści Iwana Neczuja-Lewyckiego, poezji Osypa Fedkowycza). Nie zapominał o najstarszych tekstach staroruskich: Kronice halicko-wołyńskiej (inaczej Kronika Ruska) i Ewangeliarzu Ostromira.

Wykłady obejmowały też całą gramatykę języka ukraińskiego, m.in. fonetykę (zwaną wówczas głosownią), morfologię, słowotwórstwo (zwane nauką o formach), składnię. Niektóre były poświęcone bardziej szczegółowym zagadnieniom, np. etymologii czy analizie danej części mowy. Omawiając zjawiska gramatyczne, pokazywał ich rozwój na tle języka staro-cerkiewno-słowiańskiego i staroruskiego.

Wykłady Ogonowskiego były różnie oceniane. Tak wspominał je Illia Kokorudz, późniejszy lektor języka ukraińskiego na Uniwersytecie Lwowskim:

Wykłady prowadził z pamięci przy pomocy skryptów, a mówił powoli, jasno i wyraźnie, przy tym tak czystym językiem i kwiecistym stylem, że przykuwał uwagę słuchaczy [...]. Nie dziw, że przynajmniej za moich czasów studenckich sala była pełna słuchaczy [...]. Była jeszcze jedna przyczyna, dlatego liczba jego studentów była wielka – jego bardzo często przyjazne i sympatyczne zachowanie wobec słuchaczy. [...] starał się naukę ruskiego podnieść na wysoki poziom powagi i znaczenia. Dlatego w wykładach podawał wprawdzie dużo materiału, sporo detali, ale podawał tylko to, co było pewne i prawdziwe, nie zaplatając się w dalekie teorie i hipotezy. (cyt. za: Holyk 2018: 362)

Na całym Wydziale Filozoficznym liczba studentów ukraińskich przez cały ten okres nie przekroczyła 50 osób. Nie ma szczegółowych danych dotyczących liczby studentów Katedry, ale jeżeli prześledzi się „Wykazy statystyczne” dla poszczególnych wydziałów i za dany semestr, można zauważyć następującą tendencję. W semestrze

²⁹ Seminarium to opierało się na statucie organizacyjnym, zatwierdzonym przez MWiO reskryptem (1.14.414) z 16 lipca 1887 r.

³⁰ Seminarium na UL tworzone na podstawie reformy systemu edukacji rozpoczętej w 1894 r. przez austriackiego ministra oświaty Leopolda von Thuna (1811–1888). Najpierw tworzone zakłady przeznaczone dla przyszłych nauczycieli gimnazjalnych, a dopiero później miały to być seminarium przygotowujące do samodzielnej pracy badawczej. Seminarium były obowiązkowe, ale bezpłatne. Pod koniec lat 70. XIX w. wprowadzono także proseminaria, które były warunkiem zaliczenia seminarium (Chodakowska 2003: 116–118).

zimowym 1875/76 na Wydziale Filozoficznym studiowały 152 osoby, wśród nich 107 Polaków, 41 Ukraińców i czterech Niemców. Z kolei w semestrze zimowym 1892/93 na Wydziale studiowało 190 osób, w tym 143 Polaków, 46 Ukraińców i jeden Niemiec.

II. 4. Nekrolog Emiliana Ogonowskiego, „Дѣло” 1894, 233

Wraz z nagłą śmiercią Ogonowskiego skończył się pierwszy etap w historii filologii. Jak to podsumował wielokrotnie już przywoływany Roman Holyk: „[...] w latach 1848–1894 lwowska ukrainistyka uniwersytecka przeszła ewolucję ideowo-polityczną – od idei ruskiej czy staroruskiej przez rusofilską (panrusyzm i panslawizm) aż po ideę ukrainofilską (narodową)” (Holyk 2018: 362).

Trzecim i jednocześnie ostatnim w okresie austriackim kierownikiem Katedry Języka i Literatury Ruskiej został Ołeksandr Kolessa, poeta, folklorysta, literaturoznawca, językoznawca i działacz społeczno-polityczny³¹. Był absolwentem Uniwersytetu Lwowskiego i uczniem Ogonowskiego. Habilitował się w 1895 r. na uniwersytecie w Czerniowcach, w tym samym roku co Iwan Franko, który także ubiegał się o posadę na UL. Stanowisko powierzono jednak

Kolessie, uznając m.in. działalność polityczną Franki za przeszkodę w objęciu posady³².

Od semestru letniego 1895/96 Kolessa prowadził zajęcia jako habilitowany docent prywatnej języka i literatury ruskiej, od lutego 1898 r. jako profesor nadzwyczajny, a od 1901 już jako profesor zwyczajny. Pracował naukowo (opublikował np. *Століття українсько-руської літератури*, 1898; *Погляд на сучасний стан історії розслідув української літератури*, 1901), a w pracy uniwersyteckiej poszerzał ofertę dydaktyczną dla studentów przede wszystkim z literatury, w znacznie mniejszym stopniu z językoznawstwa. Przez ponad dwadzieścia lat pracy na Uniwersytecie Lwowskim prowadził wykłady poświęcone m.in. najstarszemu okresowi ruskiego piśmiennictwa, ruskiej literaturze apokryficznej, literaturze polemicznej od XI do końca XVII w., literaturze dramatycznej XVII–XVIII w.

³¹ W roku akademickim 1903/04 pełnił funkcję dziekana Wydziału Filozoficznego (Sroka, Redzik 2017: 665).

³² Dla władz krajowych i uczelnianych przeszkodą nie była działalność polityczna Kolessy i jego przynależność do Ukraińskiej Partii Narodowo-Demokratycznej (ukr. Українська національно-демократична партія). Niektórzy uważali, że Kolessa został zatrudniony na Uniwersytecie Lwowskim, ponieważ w swojej pracy habilitacyjnej wyolbrzymił wpływ Adama Mickiewicza na twórczość Tarasa Szewczenki (por. Holyk 2018: 363).

oraz XIX w. od czasów Szewczenki. Z kolei wykłady z językoznawstwa dotyczyły m.in. gramatyki historycznej języka ruskiego czy składni porównawczej języka staro-cerkiewno-słowiańskiego i języka ruskiego.

Od śmierci Ogonowskiego w 1894 r. aż do początku semestru letniego 1897/98 nie było seminarium. Kolessa nie miał uprawnień, aby je prowadzić³³. Zorganizował w tym czasie dla studentów ćwiczenia historyczno-literackie³⁴.

Pierwsze „seminarium dla filologii ruskiej”³⁵ – taka nazwa figurowała w programach wykładów – było poświęcone czytaniu wybranych utworów dawniejszego i nowego piśmiennictwa oraz ocenie rozpraw naukowych. Jak za czasów Ogonowskiego trwało 2 godziny i odbywało się w sobotę. Kolessa prowadził je aż do końca swej pracy na Uniwersytecie Lwowskim (z krótkimi przerwami, kiedy ktoś go zastępował). W latach późniejszych równocześnie z pracami seminaryjnymi o charakterze wyłącznie naukowym³⁶ Kolessa prowadził proseminarium (tzn. ćwiczenia praktyczne z zakresu filologii ruskiej), które były przeznaczone dla przyszłych nauczycieli szkół średnich (Hahn 1912: 517).

Przełomowy pod względem zatrudnienia okazał się rok akademicki 1899/1900. Zamiast jednego profesora i jednocześnie kierownika filologia ukraińska miała od tej pory ponadto wykładowcę i lektora. Z Krakowa, gdzie wykładał na Uniwersytecie Jagiellońskim (od kwietnia 1897 do połowy lipca 1899 r.), przyjechał do Lwowa Kyryło Studynski (ukr. Кирило Студинський, w DALO jako Cyryl Studziński) (1868–1941)³⁷. Objął swoje obowiązki na UL w kwietniu 1900 r., zaraz po mianowaniu go w październiku 1888 r. „nadzwyczajnym profesorem języka i literatury ze szczególnym uwzględnieniem języka staro-cerkiewno-słowiańskiego i literatury” (Hahn 1912: 549). Utworzono II Katedrę Języka i Literatury Ruskiej i powierzono ją Studynskiemu (Brzozowski 1987: 117).

Przedmiotem zainteresowań naukowych Studynskiego była m.in. literatura polemiczna XVI–XVII w., a także literatura XIX w. (m.in. twórczość M. Szaszkewycza

³³ Ministerstwo WiO reskryptem (1.5834) z 11 marca 1898 r. powierzyło mu kierownictwo seminarium filologii ruskiej, ponieważ od lutego był profesorem nadzwyczajnym.

³⁴ Pod jego kierunkiem powstało kilka dobrych prac i referatów napisanych przez studentów, m.in.: W. Hnatiuk, „Elementy folkloru w *Hajdamakach* Szewczenki”, S. Tomasiński „*Hajdamacy* Szewczenki w świetle historii” i „Historyczne dramy M. Kostomarowa” (Hahn 1912: 517–518). W późniejszym okresie wielu członków seminarium filologii ukraińskiej otrzymywało stypendia za prace seminaryjne, co zostało także odnotowane w kilku dokumentach.

DALO, z. 26, op. 5, spr. 899, k. 48, 60, 61, 65, [AUWR_UA_000_26_0_5_899_56831&view=single&p=44](#).

³⁵ Od semestru zimowego 1901/02 prócz nazwy „seminarium dla filologii ruskiej” używano też określenia „seminarium dla filologii ukraińsko-ruskiej”.

³⁶ W 1906 r. stworzono bibliotekę dla studentów filologii ukraińskiej. Na jej założenie minister wyznał i oświaty przeznaczył 1000 koron, a następnie 600. Od 1909 r. była to już stała kwota 500 koron. Staniem Kolessy biblioteka została wzbogacona darami z kilku instytucji naukowych, m.in. Akademii Umiejętności w Petersburgu czy NTSz (Hahn 1912: 519).

³⁷ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1833, [AUWR_UA_000_26_0_5_1833_56666](#).

ALNUIF, z. P_119, op. 1, spr. 176, [AUWR_UA_001_P_119_0_1_176_66638](#).

i J. Hołowackiego), folklor oraz polsko-ukraińskie kontakty literackie. Opublikował m.in. *Пам'ятки полемічного письменства кін. XVI і поч. XVII в.* (1900), *Котляревський і Артемовський* (1901), *До історії взаємин Галичини з Україною* (1906), *Польські конспірації серед руських пияток і духовенства в Галичині в роках 1831–1848* (1908). Tematy z tego zakresu poruszał też na zajęciach uniwersyteckich. Prowadził wykłady z językoznawstwa, m.in. z języka staro-cerkiewno-słowiańskiego i języka ruskiego oraz z gramatyki języka ukraińskiego.

Poniżej tygodniowa „siatka godzin”, sporządzona na podstawie spisu wykładów i seminarium z zakresu filologii ukraińskiej w semestrze letnim 1899/1900

Tabela. Wykłady i seminarium z zakresu filologii ukraińskiej w semestrze letnim 1899/1900

Dzień	Godzina	Nazwa zajęć	Imię i nazwisko prowadzącego zajęcia
poniedziałek	3–4	Historia literatury ukraińskiej XIX w. do Szewczenki. Kontynuacja	Oleksandr Kolessa
	5–6	Wprowadzenie do języka staro-cerkiewno-słowiańskiego	Kyryło Studynski
wtorek	3–4	Historia filologii ruskiej. Kontynuacja	Oleksandr Kolessa
	5–6	Historia piśmiennictwa polemicznego w XVI i XVII w.	Kyryło Studynski
środa	3–4	Historia literatury ukraińskiej XIX w. do Szewczenki. Kontynuacja	Oleksandr Kolessa
	5–6	Wprowadzenie do języka staro-cerkiewno-słowiańskiego	Kyryło Studynski
czwartek	3–4	Historia filologii ruskiej. Kontynuacja	Oleksandr Kolessa
	5–6	Historia piśmiennictwa polemicznego w XVI i XVII w.	Kyryło Studynski
piątek	3–4	Wybrane problemy z historii literatury staroruskiej	Oleksandr Kolessa
	5–6	Wybrane zagadnienia z ukraińsko-ruskiego piśmiennictwa XIX w.	Kyryło Studynski
sobota	2–4	Seminarium filologiczne: Czytanie wybranych utworów dawniejszej i nowej literatury ruskiej ocena rozpraw naukowych	Oleksandr Kolessa

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: [<http://www.wbc.poznan.pl/publication/37047>] [dostęp online: 29.02.2024].

Ilu studentów filologii ukraińskiej korzystało z tych zajęć? Można podjąć próbę wskazania tej liczby (tych liczb) opierając się na *Kronice UL z lat 1898/99 – 1909/10*. Najniższa liczba studentów filologii ukraińskiej była w czasie zajęć pomiędzy młodzieżą polską i ukraińską jesienią 1901 r., tzn. w półroczu zimowym 1901, i wynosiła 4 osoby, najwyższa zaś w półroczu zimowym 1900/01 – 20 (Hahn 1912: 519). Jak bardzo wydarzenia rozgrywające się na ulicy wpłynęły na decyzje studentów, widać także

w „Wykazach statystycznych” dotyczących całego Wydziału Filozoficznego: w semestrze zimowym 1900/01 było 61 studentów (wszystkich narodowości ukraińskiej na UL było 605), a w semestrze zimowym 1901/02 – 14 studentów na 68 w całej uczelni.

Rosnąca liczba wszystkich studentów na Uniwersytecie Lwowskim spowodowała, że na Wydziale Filozoficznym było 11 lektorów różnych języków, m.in. francuskiego, włoskiego, staro- i nowoormiańskiego, a także ukraińskiego³⁸. Pierwszym lektorem języka ukraińskiego był Illia Kokorudz (ukr. Ілля Кокорудз, w DALO jako Eliasz Kokorudz) (1857–1933)³⁹, jednocześnie dyrektor c.k. gimnazjum akademickiego we Lwowie (najstarszego ukraińskiego gimnazjum w Galicji). Do 1918 r. prowadził on dwa poziomy kursy: dla początkujących (nieznających języka) oraz dla zaawansowanych. W pierwszym roku funkcjonowania tych kursów uczęszczało na nie łącznie 5 osób, ale z biegiem lat liczba ta dochodziła do 30⁴⁰.

W poszczególnych semestrach cyklicznie zmieniały się nazwy przedmiotów, ale skład osobowy do 1913 r. był taki sam. W roku akademickim został zatrudniony na filologii słowiańskiej UL docent prywatny historii porównawczej literatury słowiańskiej Hilarion Swiencicki (ukr. Іларіон Свенціцький, w DALO jako Hilarion Święcicki) (1876–1956)⁴¹. Od semestru letniego 1913/14 prowadził on także zajęcia na filologii ukraińskiej: dwugodzinny „Wstęp do literatur słowiańskich” oraz jednogodzinny „Szewczenko w literaturach słowiańskich”⁴². Jego kariera dydaktyczna trwała stosunkowo krótko – od semestru letniego 1915/16 nie prowadził już zajęć, ponieważ został wywieziony do Rosji.

Dalsze dzieje historii filologii ukraińskiej na Uniwersytecie Lwowskim przypadają na okres dwudziestolecia międzywojennego⁴³. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości zaczęto wprowadzać nowe zasady: na uniwersytet mieli wstęp głównie obywatele polscy, zlikwidowano katedry ukraińskie, a pracownicy, którzy nie złożyli ślubowania na wierność państwu polskiemu, zostali zwolnieni⁴⁴. Podczas trwania zapisów

³⁸ Lektoraty były przeznaczone dla wszystkich studentów, chociaż pierwszeństwo mieli ci z Wydziału Filozoficznego.

³⁹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 895, [AUWR_UA_000_26_0_5_895_56832](#).

⁴⁰ Teczka osobowa I. Kokorudza składa się z rocznych sprawozdań, które szczegółowo opisują omawiane zagadnienia oraz podawana jest liczba uczestników kursów. Poniżej podaję przykładowe numery kart.

DALO, z. 26, op. 5, spr. 895, k. 13, 19, 21, [AUWR_UA_000_26_0_5_895_56832&view=single&p=12](#).

⁴¹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1692, [AUWR_UA_000_26_0_5_1692_56703](#).

ALNUIF, z. P_119, op. 1, spr. 246, [AUWR_UA_001_P_119_0_1_246_66606](#).

⁴² Por. artykuł Bartosza Juszczaaka o filologii słowiańskiej w niniejszym tomie.

⁴³ Ustalenia terminologiczne: w dokumentach okresu międzywojennego pojawiają się różne nazwy na określenie jednostki w strukturze Wydziału Filozoficznego/Humanistycznego, np. seminarium filologii ruskiej, zakład filologii ruskiej lub katedra języka i literatury ruskiej. W latach 20. XX w. dominowała nazwa seminarium filologii ruskiej, w latach 30. XX w. – katedra. Dla tego okresu będę posługiwać się nazwą Katedra Filologii Ukraińskiej.

⁴⁴ Tekst rotacji przysięgi zmieniał się na przestrzeni lat. W teście osobowej Janowa jest tekst ślubowania, które złożył w 1927 r.

DALO, z. 26, op. 5, spr. 2250, k. 105, [AUWR_UA_000_26_0_5_2250_62736&view=single&p=107](#).

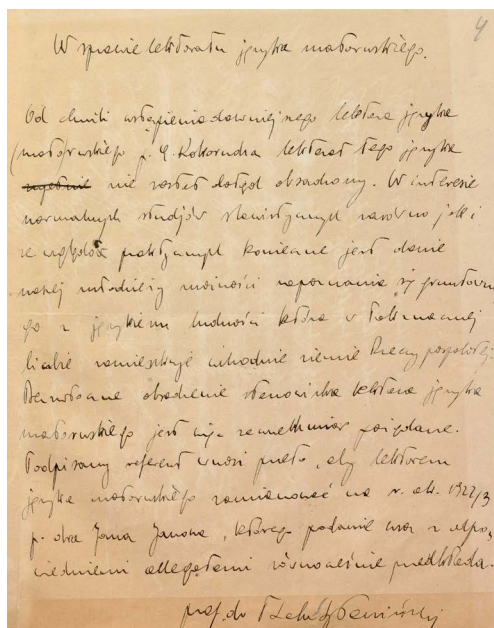
na rok akademicki 1919/20 we wrześniu 1919 r. Kazimierz Gałęcki, delegat rządu dla b. Królestwa Galicji i Lodomerii, zakazał prowadzenia na uczelni wykładów po ukraińsku, a NTSz – organizowania kursów naukowych (Biedrzycka 2012: 35). Wobec niemożności studiowania w języku ojczystym studenci ukraińscy zaczęli bojkotować Uniwersytet Jana Kazimierza. Dopiero po zamknięciu w 1925 r. TUU zaczęli częściowo wracać na uniwersytet.

Zanim jednak doszło do utworzenia Katedry Filologii Ukraińskiej, zajęcia z języka ukraińskiego odbywały się w ramach filologii słowiańskiej. Od pierwszego trymestru 1922/23⁴⁵ prowadził je Tadeusz Lehr-Spławiński (1891–1965)⁴⁶, a od trzeciego trymestru dołączył do niego jako lektor Jan Janów, zatrudniony na miejsce lektora Illii Kokorudza, który nie podjął pracy na UL.

W teczce Janowa zachowało się pismo Lehra-Spławińskiego z prośbą o powołanie lektora.

Na początku tylko Lehr-Spławiński prowadził seminarium słowiańskie, na którym omawiał teksty staroruskie. Od roku akademickiego 1926/27 w nowo utworzonej Katedrze Filologii Ukraińskiej zaczął prowadzić je Janów.

Janów został pierwszym i jedynym na UJK kierownikiem tej Katedry. Jak zaznacza Stanisław Urbańczyk, „był on do tej roli przez swój niecodzienny życiorys predestynowany” (Urbańczyk 1993: 210). Urodził się we wsi Moszkowce nad Dniestrem (ukr. Мошківці, obecnie obwód iwanofrankiwski, Ukraina). Po uzyskaniu doktoratu w 1913 r. na podstawie rozprawy „Słowa powtarzające (verbum interativa) w języku polskim”, wyjechał na roczne stypendium do Fryburga (1913/14), gdzie pogłębiał wiedzę z filologii słowiańskiej i staroindyjskiej (sanskryt). Służąc w armii austriackiej podczas pierwszej wojny światowej, dostał się do niewoli rosyjskiej. Przebywał dłuższy czas w różnych obozach, m.in. w Turkiestanie (poznał tam język turecki), następnie, zwolniony z niewoli, udał się do Taszkientu, gdzie w 1918 r. został zatrudniony jako docent, a od 1920 r.

Il. 5. Pismo Tadeusza Lehra-Spławińskiego w sprawie lektoratu języka małopolskiego na rok akademicki 1922/23 [b.d.]

⁴⁵ Na uczelni rok akademicki dzielił się nie jak wcześniej na dwa semestry, lecz na trzy: 1 X–15 XII, 8 I–20 III, 20 IV–30 VI.

⁴⁶ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1086, [AUWR_UA_000_26_0_5_1086_56799](https://auwr.ua/000_26_0_5_1086_56799).

Il. 6. Jan Janów

jako profesor językoznawstwa na nowo utworzonym uniwersytecie. Był wykładowcą w Zakładzie Językoznawstwa Słowiańskiego w Instytucie Orientalistyki, w którym pełnił funkcję prorektora. Wiedzę z zakresu językoznawstwa i znajomość języków (m.in. rosyjski, ukraiński, niemiecki, angielski, rumuński, węgierski) wykorzystywał w pracy na Uniwersytecie Jana Kazimierza.

Zainteresowania naukowe Janowa były bardzo rozległe i obejmowały kilka obszarów, bo jak twierdzi Tadeusz Ulewicz, Janów „był jednym z nielicznych już w jego pokoleniu filologów typu dawnego, tj. pracujących równolegle w kilku dziedzinach” (Ulewicz 1997: 155). Zajmował się językoznawstwem (dzięki znajomości

wielu języków), historią literatury staropolskiej, piśmiennictwem średniowiecza i XVI w., komparatystyką i związkami polsko-ukraińskimi⁴⁷. Jego specjalnością była dialektologia ukraińska, a w jej obrębie dialekt huculski. Napisał m.in. *Z deklinacji małoruskiej* (1926), *Pochodzenie Huculów w świetle zapożyczeń* (1938), *Z badań nad słownikami staroruskimi* (1939).

Wraz ze swoimi uczniami prowadził badania terenowe m.in. na Huculszczyźnie (Urbańczyk 1993: 210–211). Do współpracowników Janowa należeli późniejsi wybitni językoznawcy slawiści, m.in. Stefan Hrabec (1912–1972), który doktoryzował się na UL w 1939 r. na podstawie pracy *Nazwy geograficzne Huculszczyzny* (druk: 1950), a także współpracujący z Hrabcem nad gwarami łemkowskimi Zdzisław Stieber (1903–1980), Władysław Kuraszkiewicz (1905–1997), zajmujący się językiem ruskim doby halicko-wołyńskiej, a także Przemysław Zwoliński (1914–1981), po wojnie kierownik filologii ukraińskiej Uniwersytetu Warszawskiego.

Od momentu nominacji na profesora nadzwyczajnego Janów miał dużo obowiązków. W piśmie z 5 października 1927 r. minister wyznań religijnych i oświecenia publicznego Gustaw Dobrucki, informując o nich, wymieniał:

Do obowiązków tych [nauczycielskich] będzie należało prowadzenie badań naukowych, odbywanie wykładów i ćwiczeń z języka i literatury ruskiej w zakresie potrzeb nauczania,

⁴⁷ Charakterystyka prac naukowych i zainteresowań badawczych J. Janowa została omówiona we wniosku z 27 maja 1927 r. o mianowanie go profesorem nadzwyczajnym języka i literatury ruskiej oraz kierownikiem seminarium.

DALO, z. 26, op. 5, spr. 2250, k. 84–89, [AUWR_UA_000_26_0_5_2250_62736&view=single&p=86](https://auwr.uj.edu.pl/auwr/UA_000_26_0_5_2250_62736&view=single&p=86).

Dorobek naukowy Jana Janowa jest opracowany. Zob. np. Lehr-Splawiński (1956: 71–75) i Ulewicz (1997: 158–175).

na Wydziale Humanistycznym co najmniej jednak w wymiarze pięciu godzin wykładów i dwóch godzin ćwiczeń tygodniowo w ciągu całego roku akademickiego lub w wymiarze temu odpowiednim według zasady, iż dwie godziny ćwiczeń odpowiadają jednej godzinie wykładów, kierownictwo seminarium połączone z katedrą, oraz ogólne sprawowanie wszelkich czynności akademickich, związanych z Pańskim stanowiskiem⁴⁸.

Janów swoje obowiązki naukowe i dydaktyczne traktował od początku pracy (jeszcze przed nominacją profesorską) bardzo poważnie. „Prowadził wykłady i ćwiczenia bardzo gorliwie i z wielkim nakładem pracy”, o czym świadczy chociażby liczba rozpoczętych w 1926 r. pod jego kierunkiem 11 prac seminaryjnych z zakresu języka i literatury ukraińskiej⁴⁹. Jeden z jego studentów Wołodymyr Barahura wspominał:

Monotonnym cichym głosem czytał swe solidnie opracowane wykłady. Na seminariach trudno było zrozumieć, o co chodzi, bo tak był drobiazgowy. U niego trzeba było być na wszystkich zajęciach seminaryjnych, napisać prace seminaryjne i złożyć egzaminy z deskryptywnej, historycznej i porównawczej gramatyki języka ukraińskiego oraz z dawnej i nowszej literatury ukraińskiej. (cyt. za: Holyk 2018: 369)

Od roku akademickiego 1927/28 na stanowisko lektora (opuszczone przez Janowa ze względu na nominację) został przyjęty Jerzy Zarzycki (1905–?)⁵⁰, który już wówczas miał zaawansowaną pracę doktorską „O sonantach r i l w języku słowacko-słowiańskim”.

Il. 7. Josyf Szemlej (1935)

Na miejsce Zarzyckiego, który zrezygnował ze stanowiska ze względów zdrowotnych, w 1929 r. został przyjęty Ukrainiec Josyf Szemlej (ukr. Йосиф Шемлей, w DALO jako Józef Szemlej) (1896–1969)⁵¹, późniejszy ukraiński językoznawca. Było to dodatkowe zajęcie (w okresie 1929–1937), ponieważ pracował on już od 1929/30 jako zastępca asystenta, a od 1931/32 jako asystent młodszy.

W 1933/34 na miejsce Szemleja przyjęto Teoktysta Paczowskiego (ukr. Теоктист Пачовський) (1907–1984)⁵², późniejszego znanego ukraińskiego literaturoznawcę i pedagoga. Był on ostatnim asystentem starszym w Katedrze Filologii Ukraińskiej na UJK.

⁴⁸ DALO, z. 26, op. 5, spr. 2250, k. 107, [AUWR_UA_000_26_0_5_2250_62736&view=single&p=109](#).

⁴⁹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 2250, k. 78, [AUWR_UA_000_26_0_5_2250_62736&view=single&p=80](#).

⁵⁰ DALO, z. 26, op. 5, spr. 708, [AUWR_UA_000_26_0_5_708_52163&view=single&p=1](#).

⁵¹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 2111, [AUWR_UA_000_26_0_5_2111_62770](#).

⁵² DALO, z. 26, op. 5, spr. 1468, [AUWR_UA_000_26_0_5_1468_56740](#).

ALNUIF, z. P_119, op. 1, spr. 143, [AUWR_UA_001_P_119_0_1_143_53836](#).

Jan Janów w latach 1929–1939 wypromował siedmiu doktorów. Byli to: Bazyli Lew (praca doktorska „Apostoł Krechowski, zabytek z drugiej połowy XVI wieku”, obrona w 1930, dyplom wydany w 1939); Łucja Humecka („Intermedie Jakuba Gawatowicza z r. 1619. Analiza językowa”, obrona w 1930); Jan Kruszelnicki „Język Kotlarewskiego opracowany na podstawie *Eneidy*, wyd. 3 z r. 1809”, obrona w 1931); Adam Bocheński („Stosunek gwary łemkowskiej do języka polskiego, ze szczególnym uwzględnieniem głosowni i morfologii”, obrona w 1931); Teoktyst Paczowski („Żytia swiatych Dymitra Tuptalenki”, obrona w 1936); E.J. Peleński („Bajki Leonida Hlibowa”, obrona w 1939) oraz Stefan Aleksyuk, którego tytułu pracy nie udało się ustalić⁵³. Podejmowane tematy badawcze były bardzo różnorodne: od literatury XVI i XVII w. po analizy językowe zabytków ukraińskich i gwary łemkowskiej. Pokazują one z jednej strony pasję badawczą doktorantów, a z drugiej – otwartość promotora na ich realizację.

W teczce osobowej Wasyla (Bazylego) Łewa zachował się odpis dyplomu doktorskiego.

Il. 8. Odpis dyplomu doktorskiego Wasyla (Bazylego) Łewa (1930)

Praca Janowa jako kierownika Katedry nie była łatwa. Utworzona z myślą o studentach ukraińskich miała stanowić rodzaj rekompensaty za brak zgody na powstanie we Lwowie uniwersytetu ukraińskiego. Ukraińscy studenci bojkutowali ją także ze względu na nazwę (przymiotnik *ruski* zamiast *ukraiński* w nazwie). Sprawa musiała być powszechnie znana, skoro sławista Henryk Ułaszyn, pracujący wówczas już w Poznaniu (opuścił UJK w 1921 r.), wspominał:

⁵³ Tytuły prac i nazwiska ich autorów ustalono na podstawie dokumentów zespołu 26 z dwóch opisów: op. 15: Księgi rygorozalne, w tym numery spr. 798 (Bazyli Lew, k. 482 recto + verso); spr. 799 (Łucja Humecka, k. 68; Jan Kruszelnicki, k. 282; Adam Bocheński, k. 294); spr. 800 (Stefan Aleksyuk, k. 74), a także op. 7: Oceny prac doktorskich (1932–1939), w tym spr. 2240 (Teoktyst Paczowski, k. 59; E.J. Peleński, k. 63).

[...] utworzono [...] katedrę języka i literatury (?) ruskiej (sic! nie ukraińskiej) i powołano na nią Polaka Janowa, który w pracach swych starannie unikał terminu „ukraiński”, co jeszcze bardziej nieprzychylnie usposabiało doń Ukraińców, którzy też na wykłady jego nie uczęszczali. (Ułaszyn 2010: 417)

Ta opinia Ułaszyna wydaje się przesadzona. Studenci ukraińscy oceniali Janowa niejednoznacznie, ale raczej przychylnie. Doceniali jego zaangażowanie i zainteresowanie badaniami naukowymi związanymi z literaturą i językiem ukraińskim, cenili znajomość języka ukraińskiego. Stepan Szach, dyrektor gimnazjum ukraińskiego w Przemyśle, pisał:

Początkowo uważaliśmy go za Ukraińca lub za »perekińczyka« [zdrajcę], tym bardziej że on wyśmienie mówił po ukraińsku. Lecz był Polakiem, chłopskim synem [...]; rodzice jego byli rzymskimi katolikami, ale w ich wsi i domu językiem potocznym był ukraiński. (cyt. za: Holyk 2018: 368)

III

Rozpoczęta we wrześniu 1939 r. wojna przyniosła zasadnicze zmiany także na uczelni. Przestało obowiązywać dotychczasowe polskie prawo, językiem urzędowym stał się język ukraiński, a od listopada na wszystkich wydziałach wprowadzono obowiązkową naukę ukraińskiego. W listopadzie dokonano podziału Wydziału Humanistycznego na dwie jednostki: Wydział Historyczny i Wydział Filologiczny, m.in. na Wydziale Filologicznym utworzono Katedrę Języka Ukraińskiego oraz Katedrę Literatury Ukraińskiej. W styczniu 1940 r. Państwowemu Uniwersytetowi Lwowskiemu nadano imię Iwana Franki.

Jan Janów – ostatni kierownik Katedry Filologii Ukraińskiej na UJK – został zatrudniony na filologii słowiańskiej. Pracował tam do połowy 1941 r. Okres wojny i okupacji przeżył we Lwowie. Podczas okupacji niemieckiej nauczał na tajnych kompletach, a od marca 1942 r. pracował w bibliotece przy opisie rękopisów Iwana Franki (Witkowski 2000: 378). „Za drugich Sowietów” wrócił na LNUiF i od sierpnia 1944 r. ponownie jako profesor uczył języka ukraińskiego. W październiku 1945 r. wraz z innymi pracownikami uniwersyteckimi opuścił („z transportem uniwersyteckim”) Lwów.

Od listopada 1939 r. kierownikiem Katedry Języka Ukraińskiego został Wasyl Simowycz, znany ukraiński językoznawca, kierownik i prorektor Ukraińskiego Wyższego Instytutu Pedagogicznego im. M. Drahomanowa w Pradze (ukr. Український вищий педагогічний інститут ім. М. Драгоманова). W obu wymienionych katedrach zatrudniono niektórych wykładowców pracujących jeszcze na Uniwersytecie Jana Kazimierza.

W Katedrze Literatury Ukraińskiej od 1939 do 1941 r. kontynuował swoją pracę (od 1936 r. jako doktor) docent literatury ukraińskiej Teoktyst Paczowski. Od 1937 do 1941 r. zatrudniono docenta literatury i języka ukraińskiego Wasyla Łewa (pol. Bazyli Łew, ukr. Василь Лев) (1937–1941)⁵⁴. Obaj byli doktorantami Janowa. Na uniwersytet wrócił slawista i literaturoznawca Kyryło Studynski, który objął funkcję dziekana Wydziału Filologicznego (od listopada 1939 do października 1940 r.), a od stycznia 1940 r. – prorektora do spraw nauki.

Zatrudnienie na LNUIF znaleźli wyróżniający się pewnym dorobkiem naukowym literaturoznawcy i językoznawcy ukraińscy. Do Katedry Języka Ukraińskiego przyjęto w 1940 r. profesora Kostia Kysilewskiego (ukr. Кость Кисілевський) (1890–1974)⁵⁵, językoznawcę i historyka języka ukraińskiego, a do Katedry Literatury Ukraińskiej – Mychajło Terszakowcia (ukr. Михайло Тершаковець) (1883–1978)⁵⁶, ukraińskiego literaturoznawcę, ucznia K. Studynskiego i O. Kolessy. Poza profesorami i docentami zatrudnienie na jednej z dwóch katedr znaleźli także wykładowcy języka lub literatury ukraińskiej. Niektórzy z nich wcześniej pracowali jako nauczyciele gimnazjalni, m.in. Iwan Bryk (ukr. Іван Брик) (1879–1947)⁵⁷ czy Amwrozij Androchowycz (ukr. Амврозій Андрохівич) (1879–1942)⁵⁸. Kadre nauczającą zasilili jako wykładowcy starsi również znani ukraińscy poeci: Petro Karmanski (ukr. Петро Карманський) (1878–1956)⁵⁹ i Wasyl Paczowski (ukr. Василь Пачовський) (1878–1942)⁶⁰.

Po 1944 r. część wykładowców ukraińskich emigrowała, m.in. Kost Kysilewski do Niemiec, Mychajło Terszakowec do Austrii, pozostali nieliczni m.in. Teoktyst Paczowski i Ilarion Swiencicki, inni zmarli, np. Amrozij Androchowycz i Wasyl Paczowski. W nowej pojałtańskiej rzeczywistości lwowska ukrainistyka musiała odrodzić się na nowo.

Historia stosunków polsko-ukraińskich określana jest przez niektórych badaczy jako „trudne sąsiedztwo” (Grünberg, Sprengel 2005). Nielatwa była też trwająca prawie sto lat historia filologii ukraińskiej na Uniwersytecie Lwowskim, będąca po części odzwierciedleniem polityki i sprzecznych dążeń obu narodów. Jej początki zbiegły się z odrodzeniem narodowym, wzrostem świadomości Ukraińców i galicyjską Wiosną Ludów. Funkcjonowała ona w warunkach polonizacji uniwersytetu, ewoluowała od idei rusofilskich do ukrajinofilskich przez krótką historię marginalizacji filologii ukraińskiej na UJK aż do wymiany kadry, okupacji i wprowadzenia nowych porządków w „sowieckim raju”.

⁵⁴ ALNUIF, z. P_119, op. 1, spr. 97, [AUWR_UA_001_P_119_0_1_97_53854](#).

⁵⁵ ALNUIF, z. P_119, op. 1, spr. 77, [AUWR_UA_001_P_119_0_1_77_53861](#).

⁵⁶ ALNUIF, z. P_119, op. 1, spr. 182, [AUWR_UA_001_P_119_0_1_182_53820](#).

⁵⁷ ALNUIF, z. P_119, op. 1, spr. 220, [AUWR_UA_001_P_119_0_1_220_66616](#).

⁵⁸ ALNUIF, z. P_119, op. 1, spr. 3, [AUWR_UA_001_P_119_0_1_3_66731](#).

⁵⁹ ALNUIF, z. P_119, op. 1, spr. 75, [AUWR_UA_001_P_119_0_1_75_66693](#).

⁶⁰ ALNUIF, z. P_119, op. 1, spr. 142, [AUWR_UA_001_P_119_0_1_142_66656](#).

Bibliografia

Źródła archiwalne

ALNUIF – Archiwum Lwowskiego Narodowego Uniwersytetu im. Iwana Franki (ukr. Архів Львівського національного університету імені Івана Франка)

Zespół P-119, opis 1: Sprawy osobowe pracowników

z. P-119, op. 1, spr. 3 – Androchowycz Amwrozij

z. P-119, op. 1, spr. 220 – Bryk Iwan

z. P-119, op. 1, spr. 75 – Karmanski Petro

z. P-119, op. 1, spr. 77 – Kysilewski Kost’

z. P-119, op. 1, spr. 97 – Łew Wasyl

z. P-119, op. 1, spr. 143 – Paczowski Teoktyst

z. P-119, op. 1, spr. 142 – Paczowski Wasyl

z. P-119, op. 1, spr. 168 – Simowycz Wasyl

z. P-119, op. 1, spr. 176 – Studynski Kyryło

z. P-119, op. 1, spr. 246 – Swiencicki Hilarion

z. P-119, op. 1, spr. 182 – Terszakowec Mychajło

DALO – Państwowe Archiwum Obwodu Lwowskiego (ukr. Державний архів Львівської області)

Zespół 26, opis 5: Sprawy personalne grona profesorskiego i urzędników

z. 26, op. 5, spr. 437 – Głowacki Jakub

z. 26, op. 5, spr. 510 – Hruszewski Mychajło

z. 26, op. 5, spr. 2250 – Janów Jan

z. 26, op. 5, spr. 895 – Kokorudz Elias

z. 26, op. 5, spr. 899 – Kolessa Aleksander

z. 26, op. 5, spr. 1086 – Lehr-Spławiński Tadeusz

z. 26, op. 5, spr. 1396 – Ogonowski Emilian

z. 26, op. 5, spr. 1468 – Paczowski Teoktyst

z. 26, op. 5, spr. 1833 – Studziński Cyryl

z. 26, op. 5, spr. 2111 – Szemlej Józef

z. 26, op. 5, spr. 1692 – Święcicki Hilarion

z. 26, op. 5, spr. 708 – Zarzycki Jerzy

Opis 7: Oceny prac doktorskich (1932–1939), spr. 2240

Opis 14: Rektorat, spr. 150

Opis 15: Księgi rygorozalne, spr. 798, 799, 800

Opracowania. Źródła drukowane i internetowe

Biedrzycka Agnieszka (2012): *Kalendarium Lwowa 1918–1939*, Warszawa.

- [b.a.] (1923): *O uniwersytet dla Rusinów*, „Gazeta Lwowska” 80
[<https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/152129?language=en>] [dostęp online: 12.03.2024].
- Brzozowski Stanisław (1987): *Uniwersytet Lwowski*, [w:] *Historia nauki polskiej 1863–1918*, t. 4, cz. 1–2, red. B. Suchodolski, Wrocław, 240–295.
- Bukowska-Marczuk (2019): *Przyjaciele, koledzy, wrogowie? Relacje pomiędzy polskimi, żydowskimi i ukraińskimi studentami Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie w okresie międzywojennym (1918–1939)*, Warszawa.
- Chodakowska Janina (2003): *Seminaria na kierunkach humanistycznych na polskich uniwersytetach na przełomie XIX i XX wieku*, „Rozprawy z Dziejów Oświaty” 42, 115–134.
- Grünberg Karol, Sprengel Bolesław (2005): *Trudne sąsiedztwo: stosunki polsko-ukraińskie w X–XX wieku*, Warszawa.
- Hahn Wiktor (1912): *Kronika Uniwersytetu Lwowskiego*, t. 2: (1898/9–1909/10), zestawiał..., Lwów
[<https://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication/469438/edition/381533/content>] [dostęp online: 25.09.2023].
- Holyk Roman (2018): *Ukraińska filologia na Uniwersytecie Lwowskim w XIX i w pierwszej połowie XX stulecia. Ludzie, idee, recepcje*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Prace Historyczne” 145 (2), 355–374.
- Hrycak Jarosław (2005): *Lwów w Europie Środką*, [w:] *Kraków i Lwów w cywilizacji europejskiej*. Materiały międzynarodowej konferencji zorganizowanej w dniach 15–16 listopada 2002, red. J. Purchla, Kraków, 11–33.
- Kozik Jan (1973): *Ukraiński ruch narodowy w Galicji w latach 1830–1848*, Kraków.
- Kronika UJK (1921/22): *Kronika Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie za rok szkolny 1921/22*, Lwów 1932
[<https://pbc.biaman.pl/dlibra/publication/2582/edition/2470/content>] [dostęp online: 14.02.2024].
- Kronika UJK (1924/25): *Kronika Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie za rok szkolny 1924/25*, Lwów 1925
[<https://pbc.biaman.pl/dlibra/publication/2581/edition/2471/content>] [dostęp online: 14.02.2024].
- Lehr-Spławiński Tadeusz (1956): *Dorobek naukowy Jana Janowa w zakresie językoznawstwa słowiańskiego*, „Pamiętnik Słowiański” 4, 71–75.
- Papierzyńska-Turek Mirosława (1979): *Sprawa ukraińska w Drugiej Rzeczypospolitej 1922–1926*, Kraków.
- Redzik Adam (2107a): *Wstęp*, [w:] *Academia militans. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie*, red., wstęp i zakończenie A. Redzik, Kraków, 25–41.

- Redzik Adam (2107b): *Uniwersytet w latach 1939–1946*, [w:] *Academia militans. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie*, red., wstęp i zakończenie A. Redzik, Kraków, 915–1078.
- Skład i program wykładów (1876/77–1918/19): *Skład Uniwersytetu i program wykładów* [za lata 1877/1878–1918/1919]. C.K. *Uniwersytet imienia Cesarza Franciszka I we Lwowie*, Lwów [1876–1918]
[<http://www.wbc.poznan.pl/publication/37047>] [dostęp online: 25.09.2023].
- Skorupa Ewa (1992): *Lwowska satyra polityczna na łamach czasopism humorystyczno-satyrycznych epoki pozytywizmu*, Kraków.
- Sroka Łukasz Tomasz, Redzik Adam (2017): *Dziekani Wydziału Filozoficznego*, [w:] *Academia militans. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie*, red., wstęp i zakończenie A. Redzik, Kraków, 662–665.
- Starzyński Stanisław (1894): *Historia Uniwersytetu Lwowskiego 1869–1894*, Lwów
[<https://polona.pl/item/historia-uniwersytetu-lwowskiego,NDkxMDMz>] [dostęp online: 11.10.2019].
- Tarnawski Ostap (2004): *Literacki Lwów 1939–1944. Wspomnienia ukraińskiego pisarza*, tłum. A. Chraniuk, red., wstęp i przypisy B. Bakula, Poznań.
- Ulewicz Tadeusz (1997): *Konterfekty, sylwetki, cienie. Z dziejów filologii w Polsce*, 1997.
- Ułaszyn Henryk (2010): *Z Kopiowatej na katedry uniwersyteckie. Wspomnienia, z rękopisu oprac., przypisami opatrzył i wydał M. Skarżyński*, Kraków.
- Urbańczyk Stanisław (1993): *Dwieście lat polskiego językoznawstwa (1751–1950)*, Kraków.
- Witkowski Wiesław (2000): *Jan Janów*, [w:] *Złota księga Wydziału Filologicznego*, red. J. Michalik, W. Walecki, Kraków, 377–383.
- Żukowski Przemysław Marcin (2011): *Młodzież Uniwersytetu we Lwowie na przełomie XIX i XX wieku. Wybrane zagadnienia i problemy*, [w:] *Universitati Leopoliensi trecentesimo quinquagesimo anniversarium suae foundationis celebranti in memoriam. Uniwersytetowi Lwowskiemu dla upamiętnienia trzysta pięćdziesiątej rocznicy jego fundacji*. Materiały sesji zorganizowanej w dniach 14–15 stycznia 2011 w Krakowie przez Uniwersytet Jagielloński, Wyższą Szkołę Filozoficzno-Pedagogiczną „Ignatianum” w Krakowie, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, Polską Akademię Umiejętności, red. W. Lohman, Kraków, 409–432.
- Микитюк Володимир (2014): *Огоновський Михайлович Омелян*, [в:] *Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка: в 2 т., т. 2: Л–Я*, вид. рада І. Вакарчук, М. Лозинський та ін., Львів, 214–215.
- Приюта Ярослав, Тарнавський Роман (2011): *Львівський університет австрійського періоду*, [в:] *Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка: в 2 т., т. 1: А–К*, вид. рада І. Вакарчук, М. Лозинський та ін., Львів, 38–79.

Терлак Зеновій (2011): *Головацький Федорович Яків*, [в:] *Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка: в 2 т., т. 1: А–К*, вид. рада І. Вакарчук, М. Лозинський та ін., Львів, 359.

Spis ilustracji

1. „Sprzyjanie Rusinkom”, „Комар” 1901, 22–23.....	236
2. Pismo w sprawie obsadzenia Katedry Języka i Literatury Ruskiej (1868) DALO, z. 26, op. 5, spr. 437, k. 63 recto + verso. https://glam.uni.wroc.pl/index.php?s=AUWR_UA_000_26_0_5_437_51611&view=single&p=66&browser=seadragon	242
3. Pismo w sprawie obsadzenia Katedry Języka i Literatury Ruskiej z pieczęcią c.k. Namiestnictwa Galicji (1868) DALO, z. 26, op. 5, spr. 437, k. 64. https://glam.uni.wroc.pl/index.php?s=AUWR_UA_000_26_0_5_437_51611&view=single&p=67&browser=seadragon	242
4. Nekrolog Emiliana Ogonowskiego, „Дѣло” 1894, 233 DALO, z. 26, op. 5, spr. 1396, k. 54. https://glam.uni.wroc.pl/index.php?s=AUWR_UA_000_26_0_5_1396_56749&view=single&p=48&browser=seadragon	245
5. Pismo Tadeusza Lehra-Spławińskiego w sprawie lektoratu języka małoruskiego na rok akademicki 1922/23 [b.d.] DALO, z. 26, op. 5, spr. 2250, k. 4. https://glam.uni.wroc.pl/index.php?s=AUWR_UA_000_26_0_5_2250_62736&view=single&p=5&browser=seadragon	249
6. Jan Janów (Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, sygn. S III 246, s. 113, F – 3509/1).....	250
7. Josyf Szemlej (1935) DALO, z. 26, op. 5, spr. 2111, k. 48. https://glam.uni.wroc.pl/index.php?s=AUWR_UA_000_26_0_5_2111_62770&view=single&p=49&browser=seadragon	251
8. Odpis dyplomu doktorskiego Wasyla (Bazylego) Łewa (1930) ALNUIF, z. P_119, op. 1, spr. 97. https://glam.uni.wroc.pl/index.php?s=AUWR_UA_001_P_119_0_1_97_53854&view=single&p=3&browser=seadragon	252